

ONOMASTICA ÎN PAGINILE REVISTEI „ARHIVELE OLTENIEI” (SERIA VECHĂ)

IUSTINA NICA (BURCI)*

Abstract: The Craiova publication *Arhivele Olteniei* (old series) did not have a special column for toponymy or anthroponymy, but articles with topics concerning names of places and people, as well as reviews that signalled the issue of new works in these fields, have been a constant presence in the pages of the magazine. In addition to these, a series of articles have been published with a subject that did not address toponymy or anthroponymy topics, but in which we find plenty of related information (various lists with names of people or localities, genealogies).

In the pages of this paper, we set out to capture the concerns of the scholars and scientists from Oltenia of the first half of the 20th century regarding the name of the area and to analyse their contributions. There is to be noticed that some problems have been approached with particular meticulousness and that pertinent solutions have been found, other times ideas and explanations have long been outdated. Be that as it may, the studies and articles of toponymy and anthroponymy have perfectly fit the desiderata of the magazine: on the one hand, to bring to light important materials for our past, on the other hand, to make known the cultural and life manifestations of the time.

Key words: *Arhivele Olteniei* (old series), studies, documents, toponyms, anthroponymy.

Publicația craioveană „Arhivele Olteniei” (serie veche) nu a avut o rubrică specială destinată toponimiei sau antroponimiei (domenii aflate, ele însele, la început de secol XX, în perioada de pionierat); însă, articole a căror tematică viza numele de locuri și numele de persoane, precum și recenzii care semnalau apariția unor noi lucrări în sfera onomasticii, întâlnim permanent în paginile revistei pe întreg parcursul editării sale.

Ca delimitare spațială, studiile de toponimie s-au axat în special pe subiecte care vizau zona Olteniei. Lucru firesc pentru epoca respectivă, când toponimia se găsea la început de drum, iar regionalismul, după cum semnală chiar Nicolae Iorga

* Cercetător științific II, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor” din Craiova, al Academiei Române; e-mail: iustinaburci@yahoo.com.

în primul număr al revistei, reprezenta „un îndemn spre muncă, spre acea spornică muncă în hotare bine definite, cu puteri chibzuite în tot adevărul lor, care poate transforma orașe sacrificate, provincii neglijate, populații părăsite, în factori energici de temeinică dezvoltare a poporului românesc”¹. Antroponimia, în schimb, a „încălcat” frecvent acest spațiu, oferindu-ne, după cum vom vedea, analize care privesc elemente componente ale sistemului nostru denominativ, deseori cu largă răspândire teritorială.

O privire, din punct de vedere cantitativ, asupra celor două, ne arată, de această dată, că lucrările asupra numelor de locuri prevalează în fața celor de persoane; explicația rezidă în conștientizarea faptului, la acea vreme, că toponimia este legată și cronic și acut de istorie și de geografie, și că aceasta putea contribui în mod fundamental la demonstrarea originii și continuității noastre în spațiul dunărean.

Acordându-i, așadar, toponimiei, întâietate prin prisma volumului materialelor publicate, vom prezenta și analiza în manieră concisă, pentru început, studiile din acest sector lingvistic.

Astfel, „profitând de ospitalitatea «Arhivelor Olteniei», care urmăresc tocmai scormonirea în pământul inert, spre a descoperi mărturii vii de existența noastră veche aici, cât și cercetarea elementului viu al neamului nostru” (p. 351), C. Gerotă publica, în numărul 4, din decembrie 1922, lucrarea *Din toponimia județului Dolj*, în care făcea o expunere sumară, conținând uneori inadvertențe etimologice, a unor denumiri de sate din zona anunțată. Despre *Maglavit*, de exemplu, spunea că înseamnă „multe vite”, când, de fapt, acesta se originează în adjectivul (bg., scr.) *măglovit*, format cu sufixul *-ovit* de la *măgla* „ceață”², iar toponimul *Hunia* îi pare un nume curios, în aparență maghiar. Ezitățile sale științifice atrag corecții ulterioare, astfel că, C.S. Nicolaescu-Plopșor vine cu *Îndreptări* (II, nr. 7, mai-iun., 1923, pp. 229–230), în care localitățile *Risipiții* și *Hunia* beneficiază de abordări etimologice veridice: *hunia*³ este un apelativ care face parte din terminologia geografică populară, sensul lui fiind acela de „ogaș cu vale adâncă, cu pereții drepți ca un defileu” (p. 229), în timp ce *Risipiții* poate avea la origine mai degrabă antroponimul *Risipă* (decât configurația spațială distanțată între casele sau cătunele unei comune), atestat într-un document al lui Alexandru Vodă, din 2 aprilie 1627 (p. 229). De actualitate rămâne concluzia lui C. Gerotă, referitoare la faptul că cercetările documentelor ce „zac”, încă, în Arhivele Statului ar putea aduce o apreciazabilă contribuție la toponimia (și antroponimia – n.n.) țării noastre (p. 354).

Un pas mai departe îl face Anton Oprescu, care lărgiște aria de observație asupra numelor de locuri, extinzând analiza la nivelul Olteniei (*Din toponimia*

¹ *Regionalism oltean*, în „Arhivele Olteniei” (Serie veche), I, nr. 1, ianuarie 1922, p. 10.

² Vezi *Dicționarul toponimic al României. Oltenia* (DTRO) (sub redacția prof. univ. dr. Gh. Bolocan), vol. 4 (J–N), Craiova, Editura Universitaria, 2003.

³ Din bg. *hunija*. Paleta semantică a entopicului este, conform anchetelor pe teren, mai cuprinzătoare: *trecere strămtă, coada unei vâlcele, drum repezit pe dunga ogașului, trecere strămtă, drum între două dealuri, sau în coastă, ca o ruptură a coastei prin care se coboară în vale, loc îngust de trecere* (Gheorghe Bolocan, Elena Silvestru-Șodolescu, Iustina Burci, Ion Toma, *Dicționarul entopic al limbii române* (DELR), Craiova, Editura Universitaria, 2009, vol. I, A–M, s.v. *hunie*).

Olteniei, III, nr. 14, iul.–aug., 1924, pp. 290–302). Domnia sa prezintă o serie de toponime al căror sens se circumscrie sferei lexicale zonă împădurită/despădurită. Cercetând hărțile vechi și noi ale pădurilor din Vechiul Regat, colecțiile de documente, hotărnicile și toponimia țării, stabilește o serie de cuvinte pe baza cărora s-au format nume de locuri. Printre acestea se numără: *pădure*, *codru*, *dumbravă*, *crâng*, *bunget*, *budă*, *bran*, *braniște*, *cornea*, *bucium*, *curătură*, *poiană*, *sihlă*, *zăvoi*, *opritură*, *jariște* etc. Faptul că autorul nu este interesat, după propria-i mărturisire, și de etimologia acestor cuvinte, îl conduce uneori pe piste false, lucru remarcat, de altfel, și de către Mihail Gregorian, care publica, în 1925 (IV, nr. 17, ian. – febr., pp. 63–66), lucrarea *Câteva observațiuni critice asupra articolului „Din toponimia Olteniei”, în legătură cu părerile ale d-lui A. Oprescu*. Mihail C. Gregorian face o serie de corecții de ordin semantic și etimologic, legate de unele apelative: *budă* (cuvânt de origine slavonă), care nu înseamnă „pădure”, ci „colibă”; *braniște*, pe care A. Oprescu îl derivă în mod greșit de la *bran* și căruia Gregorian îi stabilește etimologia în sârbescul *branište*⁴ „zid de apărare”; *bucium* – „pădure de fag” (la Oprescu) versus „buștean, butuc”⁵ și altele câteva.

George Mil-Demetrescu a fost o prezență constantă în paginile seriei vechi a „Arhivelor Olteniei”. În centrul preocupărilor sale s-a aflat orașul Craiova, pe care îl radiografiază sub aspectul evoluției istorice și urbanistice. *Din istoria Craiovei. Vechi denumiri de mahalale și suburbii* este primul studiu publicat, unul destul de stufos și documentat, care se întinde pe parcursul a două numere din revistă, apărute consecutiv în anii 1925 (IV, nr. 18–19, mart. – iun., pp. 112–122) și 1926 (V, nr. 24, mart. – apr., pp. 95–101). Autorul este interesat de denumirile ulițelor dinainte de a lua „ființă organizarea nouă comunală cu numiri individuale pentru fiecare stradă” (p. 112), perioadă în care era obiceiul ca numirea să se facă „de cele mai multe ori după numele bisericilor, alte ori după acela al boierilor sau vreunui neguțător însemnat al orașului, ce aveau locuri și case prin apropiere, – după vreo breaslă neguțătorească ce-și făcea negoțul prin acea parte a târgului, – rare ori după cine știe ce eveniment însemnat al timpului” (p. 112). Pentru a oferi soluții etimologice pertinente, George Mil-Demetrescu face apel, în primul rând, la informații concrete din arhivă, dar nu le exclude nici pe cele ce țin de tradițiile și credințele⁶ locale, prezentându-ni-le, de asemenea.

Iată care sunt mahalalele și suburbiile analizate de-a lungul celor două părți ale studiului: *Brazdă* (denumire a unei părți din N–E orașului; are legătură cu un

⁴ De origine slavă (bg. *бранауе*), cuvântul are sensul original de „a opri”, „pădure oprită” (Gheorghe Bolocan, Elena Șodolescu-Silvestru, *Dicționarul entopic al limbii române*, în „Studii și Cercetări de Onomastică” (SCO), nr. 1, 1996, Craiova, p. 223; Anatol Eremia, *Dicționar explicativ și etimologic de termeni geografici*, Chișinău, Știința, 2006, p. 27; Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei RPR, 1963, p. 86).

⁵ În DELR – „restul de tulpină rămas în pământ după tăierea copacului”.

⁶ Referitor la *Craiovița*, tradiția locală „înclină și astăzi către prima părere, că balta Craioviței, acum secată, n-a putut să fie altceva decât ultimele rămășițe ale mării bălți de acum câteva mii de ani, ce a acoperit cu desăvârșire vechea Craiovă, sau un alt sat sub apele ei” (p. 117). Legenda spune că în noaptea de Paști s-ar auzi clopotele bisericilor din vechea Craiovă scufundată, vestind Învierea... (p. 117, nota 8).

vechi drum ce pornea de la Severin și ajungea până în Muntenia, la Galați, și de aici în Basarabia, până la Nistru), *Berendei* (mahala care poate fi identificată, după cum precizează autorul, doar pe baza arhivelor⁷; își trage numele de la un boier Berendei, „ce va fi stat prin acea parte a locului” (p. 114)), *Belivacă* (mahala; de la Hristea Belivacă, ctitorul mănăstirii), *Bogdan* (mahala; denumirea ar veni de la fântâna lui Bogdan, care a existat în zona respectivă), *Craiovița* (mahala; numele provine de la moșia Craiovița pe ale cărei locuri s-ar fi întemeiat o parte din acest cartier mărginaș), *Podbanița* (mahala; de la numele pârauului ce trecea prin apropiere), *Popa Anghel* (după numele unui slujitor al bisericii, cunoscut în întreaga mahala), *Sf. Dumitru-Băneasa* (mahala aflată în jurul bisericii Sf. Dumitru), *Mântuleasa* (mahala; de la biserica Mântuleasa, denumire provenită, la rândul ei, de la o veche proprietară a locului), *Brândușa* sau *Brândușul* (de la numele Bisericii Sf. Nicolae, care se numea și Brândușa), *Bășica* (mahala; de la Biserica „Toți Sfinții”, care avea pe turlă o bășică mare), *Dorobanția* (mahala; și-ar datora denumirea vechilor dorobanți ai oștirii naționale), *Sfântu Ilie* (mahala; denumire dată după biserica pe care o avea în centru), *Sfânta Treime* (mahala; după numele bisericii), *Harșu* (mahala; după numele bisericii, ctitorie a polcovnicului Hârșu), *Sf. Apostoli* sau *Popa Hristea* (mahala; mai întâi s-a numit Popa Hristea, de la întemeietorul bisericii, apoi Sf. Apostoli), *Petre Boju* sau *Sf. Mina* (ambele denumiri sunt date după numele bisericii și întemeietorului ei), *Postelnicu Firu* (mahala; după numele întemeietorului bisericii), *Hagi Enuș* (mahala; de la numele negustorului craiovean Hagi-Enuș), *Obedeanu* (mahala; de la numele boierului Constantin Obedeanu, întemeietorul bisericii și al școlii românești în Craiova), *Maica Precesta ot Dudu* (mahala; de la icoana făcătoare de minuni a *Maicii Domnului* găsită într-un dud), *Sf. Spiridon* sau *Vlădoianului* (mahala; provine de la numele boierului Fota Vlădoianul), *Oota* (mahala; „de la fântinile din valea «Oota», numire care poate fi a vreunui boier ori neguțător ce avea locuri prin acea parte a orașului” (p. 100)), *Ungureni* (mahala care s-a coagulat în jurul bisericii Sf. Nicolae (Ungureni); numele provine de la *ungureni*, populație strămutată din Ardealul unguresc) etc.

Tot despre mahalalele Craiovei ne vorbește și Anastase Georgescu, într-un articol cu nume omonim, publicat în anul 1939 (XVIII, nr. 104–106, iul. – dec., pp. 391–405). Sunt prezentate cu deosebită acribie atât mahalalele vechi, create în jurul fostelor îngrămădiri omenesti de la periferia urbei, precum și cele mai noi, micile îngrădiri de locuințe ale negustorilor în Târgul Craiovei, parohiile existente, prelungirile drumurilor încorporate dreptat în oraș.

Cu un studiu nou despre bisericile craiovene recidivează George Mil-Demetrescu în 1934 (*Biserici craiovene*, XIII, nr. 74–76, iul. – dec., pp. 337–342), în care detaliază informațiile despre istoria și denumirile populare ale bisericilor *Sf. Nicolae (Belivacă)* și *Toți Sfinții (Bășica)*, iar *Originile și vechimea orașului*

⁷ Mahalaua a avut, în timp, următorul traseu denominativ, în funcție de schimbările care au intervenit în viața socială a comunității locale: Berendei → „Sfeti Nicolae” → Gănescului → Episcopiei.

*Craiova*⁸ (IV, nr. 31, mai–iun. 1927, pp. 177–188) reunește teorii privitoare la originea orașului și etimologia toponimului (printre aceste teorii se numără cele care îi aparțin francezului T. Margot – care socotește Craiova un oraș antic; Dionisie Fotino – numele urbei provine de la craiul Ioan al bulgaro-românilor; Cezar Boliac – denumirea are la bază numele unui împărat român – Ioniță Asan, care domnea la începutul sec. XII; Papazoglu – numele se datorează împăratului Ioanițiu, din sec. al X-lea; A.T. Laurian – care consideră, de asemenea, că existența orașului coboară mult în timp; B.P. Hasdeu – Craiova a fost fondată de un cap al cumanilor, în trecerea lor prin Oltenia spre Bulgaria; A.D. Xenopol – denumirea provine de la craiul Ionas al Cumanilor; Gr. Tocilescu – numele Craiova⁹ nu este decât o formă a cuvântului *Craliova*, adjectiv posesiv femeiesc din *Cral* – rege etc.).

Numele celui mai important curs de apă din regiune este analizat de către Sică Georgescu în articolul *Jiul și numele lui. Contribuțiuni la monografia județului Doljiu*, publicat în paginile revistei în anul 1930 (IX, nr. 47–48, ian. – apr., pp. 1–4). Autorul pornește de la mențiunea că „râul cel mai important al Olteniei nu este Oltul cel lăaturalnic, de la care întregul ținut și-a luat numele, ci *Jiul*, care străbate Oltenia aproape prin mijloc...” – p. 1, pentru ca, mai apoi, să ne prezinte etimologia denumirii, consemnată în vechile inscripții și documente sub forma compusă *Gilpil* (la Iordanis). Sunt analizate cele două părți ale toponimului: *Gil* (un nume propriu) – care se regăsește și în alte denumiri, în Gilort, de exemplu; fonetismul *Gil* – *Jii* este atestat documentar, ca și formele *Jil* sau *Jul*. În ceea ce privește forma *pil* (cu varianta *pel*), aceasta se regăsește în mai multe limbi (greacă, latină, sanscrită) unde ar avea înțelesul de *negru*. Rezultă de aici, *Gilpil* – Jiul Negru¹⁰. În timp, cursul de apă și-a pierdut atributul, rămânând doar prima parte – *Gil* → *Jii* → *Jiu*.

Tot o problemă de etimologie abordează și Stoica Nicolaescu, în *Documente istorice relative la comuna Cacaleți sau Castra-nova din județul Romanați*. Articolul a apărut în numărul din ian.–apr. 1930 al „Arhivelor Olteniei” (IX, nr. 47–48, pp. 4–5). Beneficiem aici, mai întâi, de un scurt istoric al cercetărilor care au dus la localizarea la Cacaleți a vechii cetăți Castra-Nova¹¹, localitate care și-a schimbat numele, începând cu anul 1930, printr-un transfer toponimic în timp, în Castranova; autorul ne oferă apoi etimologia toponimului *Cacaleți*¹², considerând

⁸ Într-un alt articol, Craiova se află, de asemenea, în centrul atenției, de această dată însă analiza se desfășoară din perspectiva limitelor administrative ale orașului: *Craiova în veacul trecut (începutul sec. XIX)*, anul III, nr. 12, mart.–april., 1924, pp. 119–129.

⁹ Etimologie din adj. sl. *Kraljevo*, bg. *Krlev*, -va, -vo < apelativul *kral'* „rege” sau antrop. *Krale*, *Kral'ju*, *Kral'ov*, *Kralea*. „Oricare dintre cele două ipoteze (apelativ sau antroponim) am admite-o, situația este aceeași; în epoca veche apelativul *Kral* avea, prin unicitate, valoare de nume propriu” (DTRO, vol. II, s.v. *Craiova*).

¹⁰ Pelendava – Cetatea Neagră, dar Gilort – Gilul alb (ortho-alb). Ca origine, Hasdeu trimite la sciticul *sil* „apă, fluviu” (apud Vasile Frățilă, *Toponimie și dialectologie*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, pp. 32–33).

¹¹ Castra Nova (lat. *Castris Novis*) – Castrul Nou, deci o cetate refăcută.

¹² Atestat, de altfel, într-un document slav de la 1609.

că aceasta „nu poate veni decât de la slavi” (p. 4), de la cuvântul „sacaleț”, care în română înseamnă *lăcustă*: „Sacaleț în viul graiu a dat cu timpul în românește cuvântul la plural Cacaletți, unde *s* de la început a căzut prin pronunțare...” (p. 5). Etimologia cuvântului trimite, de fapt, la un nume de grup – *cacaleții* – care provine, la rândul său, de la un antroponim: *Cacalete*¹³.

Datorită (sau, poate, din cauza) numelui său mai puțin obișnuit sau mai puțin cunoscut la vremea respectivă, *Biserica Belivacă* apare în mod repetitiv în studiile epocii. I. Brătulescu reia acest subiect într-un articol publicat în anul 1935: *Numele bisericii „Belivacă” din Craiova* (XIV, nr. 78–82, mai–dec., pp. 499–500). Pornind de la afirmația lui G. Mil-Demetrescu, și anume că „... această cruce de piatră, conservată de minune, vorbește celor ce vor să vadă, de piosul negustor craiovean care, așa cum a fost *cu numele său ciudat*, a dat viață acestui sfânt locaș...” (p. 499), Brătulescu „dezleagă” misterul antroponimului, remarcând faptul că la început a fost o simplă poreclă, devenită cu timpul patronimic; ne oferă inclusiv „legenda” apariției acestui nume: „Hristea cirezarul..., ctitorul bisericii, care se găsea sus pe schelă, a poruncit salahorilor să taie o vacă... dar nici unul n-a voit, pe motiv că ei «nu taie». Atunci Hristea s-a dat jos de pe schelă, a tăiat vaca și a jupuit-o de piele. Salahorii au început să glumească, în bătaie de joc, pe socoteala lui și l-au poreclit «belivacă»” (p. 500).

Ion Donat este, de asemenea, unul dintre cei care au avut mai multe contribuții în paginile revistei, în ceea ce privește toponimia zonei. Prima dintre acestea, *Toponimie turanică și vechiu germană în Dolj* (XIII, nr. 71–73, ian. – iun., 1934, p. 198) cuprinde o listă cu 18 denumiri pe care autorul le consideră ca având originea respectivă. Lista nu oferă alte explicații în afara tipului obiectului geografic denumit și localizarea sa în teren. În același an, în numărul următor al revistei (XIII, nr. 74–76, iul. – dec. 1934, p. 479), Ion Donat publică *O rectificare* la acest articol. Se specifică acum faptul că, pe lângă că s-au strecurat unele greșeli de interpretare (și făcea referire la *Hunia* care este un termen geografic popular cu sensul „ogaș cu vale adâncă, cu pereții drepți ca un defileu”, iar originea lui nu este în niciun caz germanică, ci slavă, după cum am mai menționat deja), s-au strecurat în lucrare și unele greșeli de tipar: „Numele Radovan, pe care l-am socotit turanic, după cum se vede din ordinea tipăririi și care este probabil slav, a fost totuși indicat ca având origine germană” (p. 479) și lasă pe seama filologilor îndreptarea unor alte eventuale greșeli. Greșeli care sunt destul de numeroase, căci majoritatea denumirilor nu au originea indicată de autor¹⁴.

¹³ Vezi și Iustina Burci, *Rolul și răspândirea sufixului -ete în antroponimie*, în „Studii și Cercetări de Onomastică” (SCO), 2, anul II, 1996, Craiova, p. 101.

¹⁴ Iată câteva: *Artanu*, *Boianu*, *Cârjan*, *Radovanu* provin de antroponimele similare; *Butanulu(lui)* poate avea o dublă etimologie: a) *butan* „înălțime în mijlocul unei câmpii, movilă, mușuroi”; b) antroponimul *Butanu*; *Caraiman* provine de la toponimul Caraiman, prin transfer la distanță (Cara – negru, imam – conducător); *Caravanu* (menționat greșit *Caravau*) are la bază apelativul caravan „car”; *Tencănău* ne conduce către numele *Tăncu*, din bg. *Tânko* (DNFR) + *suf. -ău*, cu un „n” epentetic etc.

În articolul *Despre numele Olteniei*, apărut în același an (XIII, nr. 74–76, iul. – dec., 1934, pp. 483–484), Ion Donat publică un hrisov de întărire din 14 decembrie 1750, dat de către Grigore Matei Ghica Mitropoliei muntene pentru moșia Rusănești din Romanați, în care ni se amintește de epoca stăpânirii austriece (1718–1739), perioadă în care Oltenia era numită „Țara Oltului” sau „Oltul”.

În altă lucrare, *Revelații toponimice pentru istoria neștiută a românilor* (XX, nr. 113–118, ian. – dec. 1941, pp. 279–286), apărută la distanță de șapte ani, Ion Donat face o serie de comentarii pe marginea memoriului cu același titlu, aparținându-i lui Nicolae Iorga, pe care Academia Română îl publicase după moartea acestuia. Nicolae Iorga sesizase importanța toponimiei – „o comoară ignorată” – pentru înțelegerea istoriei medii românești și procedase în consecință, analizând o serie de nume de locuri înregistrate în *Dicționarul geografic* al Teleormanului. Are în vedere mai întâi prezentarea unor denumiri provenite de la numele întemeietorului așezării, apoi nume derivate cu sufixele *-ești* și *-eni*, sunt analizate „pătrunderile slave”, în care „viitorul va afla, credem, explicația unei părți însemnate din influența exercitată de slavi asupra dacoromanilor” (p. 281), denumiri de origine cumană (derivate cu sufixul *-ui*) etc. Concluzia îi aparține lui Ion Donat, care remarcă faptul că: „... harta privitoare la răspândirea toponimiei românești cu radical onomastic, cea a toponimiei slave sau cumane, ca și cea a așezărilor moșnenești din Oltenia, ... arată o puternică regiune-matcă străveche românească în județul Romanați – aflată în actuala plasă a Câmpului și în ținutul mărginaș de la Nord, care fără să atingă Dunărea și Oltul, desparte câmpia cu urme cumane (și în general barbare) de la Răsărit, de acea regiune olteană în care principalul fenomen toponomastic este izbitor de ridicata frecvență a denumirilor slave” (p. 284).

O problemă de semantică abordează Ion Donat în articolul „*Plasa lui Mihai Vodă*”. *Accepțiunea termenului „plasă” în documentele muntene* (XIII, nr. 74–76, 1934, pp. 325–327), în care, pe baza informației din arhivă, stabilește faptul că „plasa nu a fost în trecutul nostru o circumscripție administrativă sau fiscală, formată prin gruparea unui număr de sate, după cum s-a crezut până azi, ci termenul acesta a desemnat, – cel puțin în epoca la care se referă documentele de mai sus, adică în sec. XVII, – o proprietate funciară privată. Cât privește «*plasa lui Mihai Vodă*» din satul Piatra, ea nu poate fi decât partea de moșie a Voevodului, pe care a avut-o într-un moment anumit în acest hotar” (p. 327).

La fel și Ilie Chiriță, în *Braniștile din Apele Vii* (XIV, nr. 77–78, ian. – apr., 1935, p. 164–165), lucrare în care este analizată originea și semnificațiile apelativului *braniște* cu exemple concrete întâlnite în comuna Apele Vii din Dolj.

Există și o serie de alte articole care, deși nu au avut ca subiect toponimia, îi pot servi acesteia prin informația bogată și diversificată pe o conțin. Iată câteva dintre acestea: *Oltenia sub Austriaci, 1718–1739. Un document cartografic* (anul III, nr. 12, mart.–april., 1924, pp. 111–118), semnat de către Ioan C. Băcilă, în care sunt consemate o serie de toponime care au constituit, la vremea respectivă, hotarele Olteniei, hotarele județelor sale și lista localităților componente; *Registrul*

tuturor localităților cuprinse în harta Olteniei lucrată de Friederich Schwantz și terminată în 1723 (V, nr. 27, sept.–oct., 1926, pp. 341–253), avându-l ca autor pe M.A. Vasilescu și în care au fost înregistrate, după cum aflăm încă din titlu, toate localitățile din harta lui Schwantz; *Diviziunea proprietății rurale în Oltenia la 1837* (IV, nr. 18–19, mart.–iun., 1925, pp. 105–111), articol semnat de către T.G. Bulat, în care este prezentat modul de stăpânire al ținutului oltean. Diviziunile administrative ale județului Gorj – plasa Tismana și plasa Gilortului – sunt subîmpărțite pe sate, se specifică nominal cine este sau cine sunt proprietarii și tipul proprietății.

*

În ceea ce privește antroponimia, Anton Oprescu este primul care publică un articol pe această temă – *Onomasticon românesc. Nume personale cu însemnarea: „darul lui Dumnezeu, al lui Cristos”*, tipărit în cel de-al doilea an de apariție al revistei, 1923 (II, nr. 8, iul.–aug., pp. 285–291). Este analizat prenumele *Ion*, pe care autorul îl datează în perioada în care copiii erau priviți ca dar lui Dumnezeu, fiind născuți în împrejurări speciale – vârsta înaintată a părinților, probleme de sănătate –, și vine și cu dovezi în acest sens, extrase chiar din Vechiul Testament: fiul Elisabetei și al lui Zaharia, Ioan, mai târziu Botezătorul. Din acest punct, treptat, înțelesul inițial („darul lui Dumnezeu”¹⁵) se estompează, prevalând, în alegerea numelui, personalitatea celui din urmă, pentru ca, mai apoi, numele *Ioan* să parcurgă un drum lung în care semantica sa a trecut prin diferite faze, de la tradițional creștin la ortodox¹⁶ (după schisma dintre biserica creștină occidentală și cea orientală), până la trecerea lui, cauzată de frecvența mare a numelui la un moment dat, într-un alt registru: acela al lipsei de inteligență sau de educație, devenind sinonim cu apelativul „prost”. După „decădere”, a avut loc însă, ca în multe alte cazuri, și o revenire a numelui, „refreshul” constând în apariția, sub influența modei și a imitației cu care autorul ține să menționeze că nu este de acord, a numeroase variante, printre care *Jean, Jana, Jenică, Janeta* etc.

Subiectul nu este epuizat, astfel că, în numărul următor – II, nr. 9, sept. – oct., 1923 –, Anton Oprescu analizează¹⁷ și alte prenume cu același sens: „darul lui Dumnezeu, al lui Cristos”. Dacă *Ion* și *Ioan*¹⁸, ca și *Matei*¹⁹ își au originile în ebraică, *Teodor*²⁰, *Teodosie*, *Teohari*, *Cristodor* și *Hristodor* provin din greacă,

¹⁵ O altă etimologie pentru numele *Ion* ar fi aceea de „sol, trimis”: Ioan Botezătorul a fost *trimis* de Dumnezeu, înainte mergător în fața lui Cristos.

¹⁶ Domnitorii Țării Românești, voind să-și exprime ortodoxia, se numeau toți Ioan, prescurtat Iō, formă care apare în documentele de arhivă, precedată de semnul crucii.

¹⁷ Într-un articol cu nume similar, *Onomasticon românesc. Nume personale cu însemnarea: „darul lui Dumnezeu, al lui Cristos”*, pp. 368–372.

¹⁸ Vechiul nume ebraic *Johanan* (forma scurtă de la Jahve – Jo + *hanan* „Dumnezeu a avut milă”).

¹⁹ Cuvântul *matath* „dar” + *-jah*, prescurtare a lui Jahve

²⁰ *Teodor*: Θεο (Dumnezeu) + δῶρος (dar); *Teodosie*: Θεο (Dumnezeu) + δοσις, -εσις (donație, dar); *Teohari*: Θεοῦ ἁρίτις; *Cristodor*, *Hristodor*: Χριστόδωρος; *Bogdan*: БОГЪ ДАН; *Deodatus*: lat.

Bogdan din slavă, *Deodat(us)* din latină. Numele sunt exemplificate cu citate din literatură, cu denumiri geografice ori din antroponimia noastră istorică (Matei Basarab, de pildă).

Un an mai târziu, în articolul *Importanța studiului numelor de persoane* (III, nr. 11, ian. – febr., 1924, pp. 20–24), autorul remarcă, încă de la acea vreme, însemnătatea cercetării antroponimelor nu doar pentru onomastică în sine, ci și „pentru cunoașterea temeinică a limbii” (p. 21), dat fiind faptul că, inițial, numele de persoane au fost cuvinte desprinse din lexicul comun, au avut o semnificație care s-a pierdut pe măsură ce societatea a evoluat. Articolul surprinde trecerea de la un singur nume la mai multe și o tipologie a acestora (în care starea socială, economică, militară, convingerile religioase ale indivizilor reprezintă tot atâtea surse de proveniență a numelor personale).

În *Comunicări mărunte* (II, nr. 7, mai–iun. 1923, p. 230), Anton Oprescu face corecții în legătură cu numele *Moscu*, întâlnit în volumul VI din *Surete și izvoade* al lui Ghibănescu, pe care îl consideră nume grecesc, nu evreesc, bazându-se pe faptul că numele întreg este *Moscul Ceprăgariul*, iar purtătorul lui „iscălește nu evreește, ci cu caractere chirilice” (p. 230).

La rândul său, C.S. Nicolaescu-Plopșor, în *Însemnări mărunte. Muscu. Asteamăt* (III, nr. 14, iul. – aug., 1924, pp. 345–347) aduce completări la articolul lui Anton Oprescu privitor la numele Muscu în Oltenia. Astfel, *Muscu*, arată autorul, a fost haiduc în Mehedinți, fiindu-i dedicată și o baladă populară. În ceea ce privește cuvântul „asteamăt”, care apare și în *Istoria revoluțiunii de la 1821* de C.D. Aricescu, acesta este sinonim cu „pe furiș”, „cu teamă”.

*

Date, mai mult sau mai puțin detaliate, despre originea anumitor nume ori despre lanțul înrudirilor în vechi familii boierești regăsim și în genealogiile apărute în paginile revistei. Astfel, * Ilie Chiriță publică articole despre *Boierii Brâncoveni* (XII, nr. 69–70, sept. – dec., 1933, pp. 370–374 – sunt cuprinse aici informații despre arborele genealogic al boierilor Brâncoveni, care se trag din Neagoe din Craiova, capul familiei Craioveștilor), *Originea Brâncovenilor* (XIII, nr. 74–76, iul. – dec., 1934, pp. 343–346 – o analiză privind arborele genealogic al familiei Brâncoveanu în legătură cu satul Brâncoveni de lângă Caracal); * Ioan C. Filitti, despre Craiovești – *Craioveștii și rolul lor politic* (XIV, nr. 77–78, ian. – apr., 1935, pp. 1–14 – apar originile familiei, începând de la 1475, și activitatea lor politică ca bani ai Olteniei până în anul 1535); * George Mil-Demetrescu, *Notițe genealogice și istorice cu privire la familia olteană Poenaru* (IV, nr. 18–19, mart. – iun., 1925,

Deodatus. Formele și explicațiile antroponimelor menționate la notele 4, 5 și 6 au fost extrase din Anton Oprescu (vezi nota 3) și din Aurelia Bălan Mihailovici, *Dicționar onomastic creștin, Repere etimologice și martirologice*, București, Editura Minerva, 2003.

p. 190); * George D. Florescu, *Începătorii neamului boierilor din Crețești (Dolj)* (XXII, nr. 125–130, ian. – dec., 1943, pp. 28–49 – genealogia familiei Crețești, pe baza documentelor, începând din 13 noiembrie 1575, când sunt menționați într-un document de la Alexandru II Mircea Voievod); * I. Ionașcu, *Acte și însemnări relative la boierul muntean Sandu Bucșănescu (n. 1760)* (XIII, nr. 74–76, iul.–dec., 1934, pp. 328–329 – originile și cariera sa politică); * Ch. Laugier, *Familii Oltenești. Argetoienii* (I, nr. 4, dec., 1922, pp. 388–393 – boieri originari din Argetoiaia-Dolj, întâlniți încă din secolul al XVI-lea); * D. Lungulescu, *Ecaterina Teodoroiu* (IV, nr. 20, iul. – aug., 1925, pp. 331–333 – date biografice privind familia eroinei de la Gorj. Pune problema numelui ei, care ar fi fost, de fapt, Toderoiu); * Aurel Mircea, *Manache Kinezu* (VIII, nr. 41–42, ian. – apr., 1929, pp. 17–33 – familie provenită din Moldova; numele este o poreclă, de la cneaz „demnitari care administrau și judecau în knezatele lor pe timpul vechiului drept românesc”); * Gr. Sm. Nicolaescu, *Moise vodă (mart. 1529 – 28 aug. 1530)* (XVIII, nr. 104–106, iul.–dec., 1939, pp. 406–429 – genealogia domnitorului); * Constantin V. Obedeau, *Ceva despre neamul Jienilor* (IV, nr. 20, iul. – aug., 1925, pp. 296–300 – se consideră că numele are legătură cu râul Jiu etc.); * Const. V. Obedeau, *Boierii Mehedințeni-Glogoveni* (VI, nr. 29–30, ian. – apr., 1927, pp. 155–156); * Marcel Romanescu, *Ceva despre Brădești* (XXII, nr. 125–130, ian. – dec., 1943, pp. 50–74 – genealogia neamului Brădești între anii 1588–1943 și legăturile lui cu Ariceștii-Crețeștii, Poenarii vechi, Păienii, Obedenii, Buzeștii-Cocoraști, Știrbeștii Vechi și Bibeștii, vechi familii boierești din Oltenia).

Întâlnim, la fel ca în cazul toponimiei, și texte al căror subiect nu vizează probleme de antroponimie sau genealogie, dar în care regăsim totuși informații din această sferă. Iată câteva exemple: T. Bălășel, *Vechi texte bogomilice găsite prin Oltenia*, lucrare apărută în 1933 (XII, nr. 67–68, mai–aug., pp. 205–210), în care au fost înregistrate și o serie de „nume jidovești”; C.S. Nicolăescu-Plopșor, *Mărunțișuri* (IV, nr. 17, ian. – febr., 1925, p. 70 – în care autorul face etimologia cuvintelor „baftă, fâlfan”, dar și a numelor „Monea-Onea”, a căror origine este stabilită – prima, de la *Solomon*, cea de-a doua, de la *Ion*).

Următoarele cinci lucrări au în comun faptul că includ liste, mai lungi sau mai scurte, cu nume de persoane: * Ioan C. Filitti, *Banii și caimacamii Craiovei*, III, nr. 13, mai–iun. 1924, pp. 193–217 – cuprinde genealogia Basarabilor, a Craioveștilor și a neamului Doamnei Despina, precum și un tabel cu marii bani, ispravnici și caimacami între anii 1492–1827; * Ioan C. Filitti, *Banii Țării Severinului și banii Olteniei*, VI, nr. 29–30, ian. – apr. 1927, pp. 31–38 – aflăm aici istoricul dregătoriei de ban al Olteniei și în special Bănia Olteniei; * C.V. Obedeau, *Lista banilor Olteniei*, II, nr. 8, iul. – aug., 1923, pp. 320–323 – cuprinde lista banilor între anii 1518–1830; * G. Poboran, *Contribuție la lista banilor și caimacamilor Craiovei*, III, nr. 15, sept. – oct., 1924, pp. 437–438 – o completare la studiul lui I.C. Filitti; * Ioan V. Căncea, *O arhondologie a Olteniei între 1820–1830*, VIII, nr. 43–44, mai–aug., 1929, pp. 266–275 – cuprinde o listă a boierilor din Oltenia.

*

Trebuie să remarcăm, de asemenea, că revista „Arhivele Olteniei” (serie veche) a consemnat cu meticulozitate și aparițiile editoriale noi, având pentru acestea o rubrică separată. Majoritatea recenziilor și notelor bibliografice erau semnate de către directorul revistei, C.D. Fortunescu. În ceea ce ne privește, am identificat următoarele recenzii care, cu o singură excepție – *Numirile biblice ale lui Dumnezeu și valoarea lor dogmatică*, de Vasile Loichiță, apărută la Cernăuți în 1927 (VI, nr. 34, mai–iun., 1927, p. 249, scrisă de către Gh.F. Ciaușanu), vizează lucrări de toponimie: * *Granița de apus a tracilor. Contribuțiuni toponomastice și geografice*, de G.G. Mateescu, Cluj, 1925, IV, nr. 21–22, sept. – dec. 1925, p. 526; * *Contribuțiuni la hidrografia Olteniei: Bazinul Jiului*, de Eugen I. Nicolaescu; extras din revista *Ion Măiorescu*, Tip. Scrisul Românesc, Craiova, 1932, XI, nr. 61–62, mai–aug., 1932, pp. 288–289; * *Terminologie geografică*, de I. Roșca și G. I. Dumitru, Tip. Universul, București, 1935, XV, nr. 86–88, iul. – dec. 1936, p. 497; * *Toponimie și istorie*, de N. Drăganu, III, nr. 12, mart. – april., 1924, p. 111 și VII, nr. 36, mart. – april., 1928; * *Românii în veacurile IX–XIV, pe baza toponimiei și a onomasticeii* de N. Drăganu (nr. 71–73, 1934).

*

Prin lucrările pe care le-a „găzduit” în paginile sale (semnate adesea de personalități ale vremii), publicația „Arhivele Olteniei” (serie veche) și-a îndeplinit obiectivele declarate încă din primul său număr: pe de o parte, acela de a scoate la lumină materiale importante pentru trecutul nostru – „... ne dăm... seama că în întreaga Oltenie se găsește atâta material documentar pentru trecutul nostru, pentru istoria neamului nostru, încât a nu stimula și canaliza cercetările oamenilor de bunăvoință pe acest teren, ar fi fost o neiertată greșală” afirma Ch. Laugier în *Primul Cuvânt* care deschidea revista (anul I, nr. 1, ianuarie, 1922, p. 1) și continua, „dar și de a prezenta manifestațiile culturale și de viață oltenească din prezent” (p. 2) – acesta fiind cel de-al doilea obiectiv. Studiile și articolele de onomastică s-au încadrat perfect acestor deziderate²¹, chiar dacă, se întâmplă de multe ori să întâlnim și denumiri care astăzi și-au găsit alte soluții etimologice.

²¹ Iată ce mărturiseau câțiva dintre autori: „... tradiția populară, ca cea mai puternică păstrătoare a trecutului nostru istoric, s-a însărcinat și aici să păstreze unele denumiri speciale în istoria orașului, din generație în generație, făcând astfel ca ele să nu piară cu totul...” (George Mil Demetrescu, *Din istoria Craiovei. Vechi denumiri de mahalale și suburbii*, p. 112); „Schimbarea numelui Căcaleți de eri în Castra-Nova de odinioară a fost o fericită inspirație, ce desprinde prin acest nume și leagă din nou firul aurit al frumoasei feeri istorice „înșiră-te-mărgărite” a neamului românesc, și ne dă oglinda cea adevărată a trecutului îndepărtat!” (St. Nicolaescu, *Documente istorice relative la comuna Căcaleți...*, p. 5); „... vom sublinia caracterul pe care îl dă cercetării trecutului raportarea permanentă și metodică la hartă a acelor amănunte istorice care privesc viața populară, lipsită de ecouri documentare, a unui neam. Posibilitatea de a-ți controla, mereu pe altă cale,

Bibliografie

- Bălan Mihailovici, Aurelia, *Dicționar onomastic creștin, Repere etimologice și martirologice*, București, Editura Minerva, 2003.
- Bolocan, Gheorghe, Silvestru-Șodolescu, Elena, Burci, Iustina, Toma Ion, *Dicționarul entopic al limbii române* (DELR), Craiova, Editura Universitaria, 2009, vol. I, A–M.
- Bolocan, Gheorghe, Șodolescu-Silvestru, Elena, *Dicționarul entopic al limbii române*, în „Studii și Cercetări de Onomastică” (SCO), nr. 1, 1996, Craiova, pp. 179–239.
- Burci, Iustina, *Rolul și răspândirea sufixului -ete în antroponimie*, în „Studii și Cercetări de Onomastică” (SCO), 2, anul II, 1996, Craiova, pp. 99–106.
- Dicționarul toponimic al României. Oltenia* (DTRO) (sub redacția prof. univ. dr. Gh. Bolocan), vol. 4 (J–N), Craiova, Editura Universitaria, 2003.
- Eremia, Anatol, *Dicționar explicativ și etimologic de termeni geografici*, Chișinău, Știința, 2006.
- Frățilă, Vasile, *Toponimie și dialectologie*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011.
- Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei RPR, 1963.
- Iorga, Nicolae, *Regionalism oltean*, în „Arhivele Olteniei” (Serie veche), I. nr. 1, ianuarie 1922, pp. 5–10.
- Mil-Demetrescu, George, *Craiova în veacul trecut (începutul sec. XIX)*, anul III, nr. 12, mart. – april., 1924, pp. 119–129.
- Opreșcu, Anton, *Onomastică românească. Nume personale cu însemnarea: „darul lui Dumnezeu, al lui Cristos”*, pp. 368–372.

rezultatele, face ca asemenea cercetări să aibă, parcă, ceva din căutarea pasionantă a experiențelor din științele exacte” (Ion Donat, *Revelații toponimice...*, p. 286).